

Illedelmes, tiszteletteljes pályakezdet Fehér Renátóé. A fiatal költők forrófejsége szinte teljesen hiányzik belőle, és úgy tűnik, a mindannyiunkban (itt és most) meglévő dühöt, ha lehet, saját lírai képmása ellen fordítja. Ebből lesz az a kérlelhetetlen elemzés, aprólékos önvizsgálat, ami költői munícióként szolgál a *Garázsmenet* című verseskötet szövegeiben. Az alanyiség jelenléte önmagában persze nem meglepő, de itt kiemelt szereppel

Pogrányi Péter 63

FELJEGYZÉSEK ÚJ-NOSZTALGIÁBÓL

Fehér Renátó: *Garázsmenet*

bír: a saját történeteit, gyökereit, komplexusait feltáró attitűd kapcsolja össze a kötet azon verseit is, melyek tematika szempontjából távol esnek egymástól. A családtörténeti utalásokkal átítatott, a történelmi perspektívából szemlélve mikrotörténetnek minősülő magánmitológia és a közös ügyeinket kritikusan láttató, hangsúlyait tekintve a politikum felé gravitáló, a nemzeti identitás kérdését is felvető közéleti jellegű szövegek persze csak látszólag különülnek el így. Valójában a történetiség, az önkritikus megszólalás és az említett intenzív önvizsgáló attitűd is közös bennük.

„Vasutasok és pedagógusok szerelme, / nemzedékeken át, / a nyugati határsáv egy rövid szakaszán” – hangzik a kötet nyitánya, amely szikárságával máris plasztikusan ábrázol egy történelmi korszakot, több emberöltőnyi sorsot, odaképzeltető élettörténetek sorát. Fontos tételt bír a kötetegész szempontjából, hogy a beszélő „az első”-ként jellemzi magát, „aki belekérdez / a megszakíthatatlannak hitt történetekbe”. A „jól van, ami van” fásultságából kilépő, saját történetének jelentőségét felismerő én ilyen értelemben nem megszakítója, hanem kezdőpontja a történetnek, és éppen a megszakítás, vagyis az elbeszélhetőség kérdésének feltevése révén válik azzá. Ez a kijelentés, mint egy alapító gesztus, ha nem is túl feltűnő módon, de mindvégig meghúzódik a versek hátterében: ezáltal válnak különös jelentőségűvé a fiatal férfi éréseinek lépcsőfokai, az emlékezés homályában kissé összerosmódo családtagjaihoz fűződő viszonya vagy éppen szerelmeinek érzelmi emléknymai. Amiközben ez a kiindulópont férfiúi attribútumokhoz kötődik, a versek visszatérő problémája éppen a férfivá válás kihívásaival való szembesülés. A *Férfinak szegődni* című vers zárlatában olvassuk: „Ha lesz lakásom egyszer Pesten, kifesteni / téged hívlak át. Hamar végzünk, / sört bontunk és megnézünk egy meccset: / ott férfiak küzdhetnek férfiak ellen.” Így szól az összegzés, még a vers derekán: „Mert nem tanítottak meg minket férfinak szegődni.” A szöveg finom rétegzettsége, amely nyilván nem véletlenül rejt ellentmondásokat, rámutat a férfiszerepek olykor kibogozhatatlan elvárásrendszerére,

az önállóság, a döntésképeség, a szabadság és a küzdelem fogalmai közti feszültségre. Az *Átképzett tanár* című versben a tanulás mozzanata kissé eltérően jelenik meg, itt egyszerre aktív és passzív szerepben tűnik fel a lírai én: „Az emlékezéshez szervezem a napokat, / mert családdá minket a 64 történetek tettek. / Ezeket, sajátok híján, újramesélem, / apám leveleiből, nagyapám naplóiból [...] / Így tanulom és tanítom meg, / (mint az átképzett tanár, / egy leckével a diákok előtt), / hogyan kell felnőtte, szülővé, apró öreggé válni.” A címbe emelt szép metaforával jelzett szorongás, az elvárásoknak való megfelelés frusztrációja nem hallatszik ki ebből a szövegből, inkább semleges hangvételű számadásként, tárgyilagos leírásként jelenik meg. Ez jellemző az egész kötet hangoltságára: a versek, melyek sajátos életkorokhoz, átmenetekhez kötődő dilemmákra fókuszálnak, láthatóan nem törekednek arra, hogy az olvasót érzelmileg is bevonják a játékba. Előfordul, hogy egy frappáns zárlat anélkül tesz pontot a költemény végére, hogy annak ideje, tere lenne igazán személyessé válni. Így van ez az idézett *Átképzett tanár* esetében is. Ezek a szövegek vélhetően nem is vállalkoznak többre, mint hogy felvillantsanak egy-egy szeletet az önelemzés folyamatából, de megkockáztatható, hogy kicsivel tágasabb korlátok között átélhetőbbek és személyesebbek lennének a bennük megragadott belső konfliktusok.

Fehér Renátó versei nem akarnak poétikai színességükkel, különösen plasztikus futamokkal, szóvirágokkal elkápráztatni (sőt, éppen akkor lehet bennük fokozott képszerűséget felfedezni, ha minimalista, kopogós részekhez érünk): sokkal inkább a nyelvi precizitás nevezhető erényüknek. Néhol, így például *Pest Erzsébet*ben, a dalszerű forma kerül előtérbe: az ilyen típusú szövegeken érezni viszont leginkább a szerző mestereinek hatását, és – talán ezzel összefüggésben – ezek adnak legkevésbé számot a saját költői hangról.

Fehér Renátó költészete szempontjából fontosak a költői minták. A Kemény István és Szálinger Balázs poétikai vonzaskörzetében tájékozódó szerző számára Petri György költészete is megkerülhetetlen. Azzal kezdtem, hogy egy illedelmes pályakezdővel van dolgunk: a mesterekhez való viszonyra is érvényes ez a megállapítás, hisz Fehér nem akar formailag elrugaszkodni a számára fontos szerzőktől. A kötetben csak néhány rímes költemény szerepel, a versnyelv egyébként szinte végig a köznapi beszéd és az attól csak kissé elemelt, stilizált beszédmód határán egyensúlyozik. Olykor egy vaskosabb, erősebb szó billent ki szándékosan az egyhangúságból, máskor éppen a patetikus hangnem felé mozdul el, itt-ott a modorosság csapdáját sem kikerülve. Jól láthatóan a mondat az alapegysége ennek a lírának: a kimondás pontosságán sok múlik, de talán éppen ebben a pontos beszédre való törekvésben érződik olykor a kellőnél kevesebb felszabadultság, a játékoság hiánya.

Ez teljesíti be stilárisan azt az ítéletet, amelyet a lírai én maga mér saját magára. A komolyság-komorság, koravénség, öregség visszatérő emlegetése

felhívja a figyelmet a kötet alapvető ellentmondására: a remekül megtalált kötetcímtől kezdve a verscímekig és a versekben megjelenő témáig több tényező egyenesen ellentmond annak, hogy ez a kötet egy 1989-ben született, tehát 2015-ben is bátran fiatalnak nevezhető szerző jegyzi. A folyamatos utóidejűség, a visszatekintés melankóliája („szemmel kell tartani a régi helyeket, / ahol – úgy mondják – elhasználdtam” *Garázsmenet*), az „[a] nyakamat pár józan év megülte” sorhoz hasonló szövegrészek komikus színt is öltő modorossága sajátos első köteté teszi a *Garázsmenetet*.

A kötetben olyan versek is szerepelnek, amelyek a közéleti vagy politikai költészet kategóriájába sorolhatók. Ezek a szövegek nyilvánvaló módon kapcsolódnak az irodalmi életet a közelmúltban felrázó diskurzushoz, amely egy Kemény István-vers, illetve az ezt követő reakciók nyomán alakult ki. Hirtelen sok szó esett a költészet politikai vagy közéleti szerepvállalásáról, nem egészen függetlenül a kialakult politikai helyzettől. Fehér Renátó politikai versei, amennyiben annak nevezhetők, vélhetően nagyjából épp ennek a politikaiköltészet-diskurzusnak az idején íródtak. A *Random-ország* című vers például a Magyarországra vonatkozó kritikus megállapítások halmozása; amellet, hogy örvendetes módon beemel a költői nyelvbe egy abszolút korfestő, kortünetként megélt ironikus távolságtartást kifejező szót, poétikai értelemben a *Garázsmenet* többi darabjához képest kevésbé használja az efféle megszólalásban rejlő lehetőségeket. A *Ká-Európai ismerős* című szöveg a kötet rezignált zárlataként nagyszabású és súlyos etikai dilemmákat old a kelletnél leegyszerűsítőbb aforizmává („Elmehetnek, mégis maradok, mert / én tudni akarom végre, milyen a hangja / egy megpattanó gerincnek.”), miközben egy fontos helyen bizonytalanítja el önironikusan saját lírai beszédét: „Tiszteletlen és felelősségteljes akarna lenni minden, amit mondok”. E kijelentés legalább részben fel is számolja önmagát, mert metaszintre utalja a megszólalást; a felelősségteljességet nem lehet alaposan vitatni, de a tiszteletlenségnek, mint korábban említettem, nincs jele a szövegekben.

Fehér Renátó első verseskötete egyidőben jelent meg Turi Tímea *A dolgok, amikről nem beszélünk* című verseskötetével. Nemcsak emiatt és az egyforma, új és vonzó Magvető-design miatt tekinthető a két könyv összetartozónak, de a bennük megnyilvánuló poétikai szemlélet miatt is. Röviden úgy lehetne összefoglalni a hasonlóság lényegét, hogy ezek a szövegek a kortárs magyar líra sokféle irányához képest kevesebbet bíznak a nyelvi megmunkáltság esztétikai erejére, és nagyobb jelentőséghez jut az általuk megjelenített témák körüljárására. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy nyelvileg szegényebbek vagy kidolgozatlanabbak lennének, csupán egy

másfajta költészeti koncepciót reprezentálnak, amely talán az olvasói igényekkel is találkozhat. Ez a verseskötet így előtérbe helyez olyan témákat, amelyek egyrészt számottevően jelen vannak a közbeszédben, másrészt az olvasó számára személyesen is fontosak lehetnek.

66 A *Garázsmenet* kulcsszava – ha a kötet által felkínált tucatnyi kulcsszó közül ki kell emelni egyet – számomra a nosztalgia. „Körülted kiépült egy önállam, / honpolgár vagy ott, Új-Nosztalgiában” – fogalmaz ars poétikaszerűen a *Pest Erzsébet* című vers. Hasonló paradoxonokra épül még több szöveg is, de ezt a képet különösen megvilágító erejűnek találtam. Új-Nosztalgiában békésen megfér egymás mellett Egerszegi Krisztina szülői olimpiai győzelmétől a *Kacsamesék* generációs élménnyé vált megszakításáig minden olyan esemény, amely a popkultúrában azóta afféle kiüresedett jelölővé vált; és velük együtt minden apró közös emlék és családi történet, a régi szerelmek, a felnőtté válás küzdelmei és még a „régiregí beszédet” mondó politikus is, aki „[k]orszakká szervezte életünket”. Új-Nosztalgia ilyen értelemben tekinthető olyan allegóriának, amelyben Magyarországot, Magyarország jövőjét láthatjuk kirajzolódni. (*Magvető, Bp. 2014*)

